

ÅRSSKRIFT

2002

NØRREBRO
LOKALHISTORISKE
FORENING OG ARKIV

Udgivet af Nørrebro Lokalhistoriske Forening og Arkiv

Nr. 16, februar 2003

Adresse: Biblioteket Blågården,
Blågårds Plads 5,
2200 København N.

Telefon: 35 37 82 00

Nørrebro Lokalhistoriske Forening og Arkiv kan træffes den første lørdag i måneden på biblioteket mellem kl. 11-13, eller efter aftale. I øvrigt kan man henvende sig i bibliotekets åbningstider:

Mandag - torsdag	kl.	10-19
Fredag		13-17
Lørdag 1.4-30.9		10-14
Lørdag 1.10-31.3		11-15

Bestyrelse:

Formand:	Karsten Skytte Jensen	tlf. 35 83 82 27
Næstformand:	Søren Federspiel	33 13 57 28
Kasserer:	Ingrid Bøvith	35 83 82 27
Medlem:	Bjarne Madsen	38 34 89 88 / 40 15 83 57
-	John Dickov	36 96 63 92 / 40 83 71 08

E-mail: info@noerrebrolokalhistorie.dk

Forsidebilledet:

Fredensgade set fra Dosseringen mod Blegdamsvej, ca. 1905. Husrækken til højre blev nedrevet i 1970'erne for at give plads for en vejudvidelse og et grønt anlæg, Fredens Park.

Årsberetning 2002

Af Karsten Skytte Jensen

Foreningen

På foreningens ordinære generalforsamling torsdag den 7. marts blev formanden Karsten Skytte Jensen og næstformanden Søren Federspiel genvalgt. Bestyrelsen har i årets løb afholdt i alt 7 møder. Bestyrelsens arbejde har først og fremmest været koncentreret om aktiviteter og arrangementer.

Medlemstallet ligger stabilt. Pr. 1. januar 2003 havde vi 91 medlemmer, heraf 14 forenings- og institutionsmedlemsskaber.

Medlemsarrangementer

Foreningen har i årets løb haft en række arrangementer med stort set tilfredsstillende tilslutning. Dog har der været et par arrangementer med ringe tilslutning, hvilket måske skyldes uheldigt tidspunkt.

Den 17. april holdt arkitekt Christian Kirkeby et foredrag om Nørrebro's gadenavne, deres oprindelse og proceduren ved navngivningen. Desværre var vi oppe imod landskamp i fjernsynet, så det var kun en lille udvalgt skare, der fik fornøjelse af foredraget.

Den 14. maj havde vi en vellykket rundtur på Assistens Kirkegård med forfatte-

ren Jørgen Schrøder. Han fortalte om H.C. Andersen og de mange personer fra hans liv, hvoraf adskillige optræder som modeller i hans eventyr og som ligger begravet på kirkegården.

Vi var en lille flok, der forgæves mødte op til en rundvisning på Heimdalsgades Overbygningsskole den 11. juni. På trods af at vi havde en klar aftale med skolen, var en misforståelse mellem skolens sekretær og inspektør skyld i at arrangementet alligevel ikke kunne gennemføres. Beklageligt, men vi har i det mindste lært at tjekke vores aftaler en ekstra gang, så vi sikrer os mod at stå i en lignende situation en anden gang.

Den 17. og 18. august deltog vi i de Kulturelle Markedsdage i Nørrebroparken. Solen skinnede fra en skyfri himmel begge dagene og mange lagde vejen forbi vores bod. Der var stor interesse for vores plancheudstilling med før og nu-billeder, og vi besluttede at vise den efterfølgende på Nørrebro Bibliotek i Bragesgade og Biblioteket Blågården.

Den planlagte omvisning i Arbejdermuseet den 15. september måtte desværre aflyses på grund af for få tilmeldte.

Den 17. oktober holdt arkitekt Kirsten Lindberg et foredrag om de københavnske frimurerhuse fra 1743 til i dag. Vi fik løftet lidt af sløret omkring frimureriet, og interessen og spørgelysten blandt de fremmødte var stor. Foredraget vil på et senere tidspunkt blive fulgt op af et besøg i Frimurerlogen på Blegdamsvej.

Den 26. november holdt Karsten Skytte Jensen et lysbilledforedrag med titlen "Indre Nørrebro - fra kongeligt lystslot til arbejderkvarter".

Hjemmeside

I august fik foreningen sin egen hjemmeside på internettet. Siden er lavet af Thomas Bøvith, der fungerer som vores webmaster og sørger for løbende opdateringer. På denne side kan man blandt andet finde oplysninger om foreningen og dens arrangementer, bestyrelse, årskrift, lidt om Nørrebros historie samt billeder. Vi må sige Thomas en stor tak for dette flotte stykke arbejde.

Hjemmesiden har allerede haft effekt, idet vi har modtaget et stigende antal henvendelser, heraf en del der har ønsket at melde sig ind.

Kommentarer til hjemmesiden er meget velkomne. Siden er under stadig udbygning og vi vil indarbejde de forslag, der måtte komme fra medlemmerne.

Siden kan ses på adressen:

www.noerrebrolokalhistorie.dk

Aktiviteter

I forbindelse med Miljø- og Trafikugen den 16.-22. september leverede vi billedmateriale til brug for en udstilling om Ravnborggade-kvarteret.

Til et arrangement på Kulturnatten den 11. oktober leverede vi plancher til en udstilling i Kvarterløft Nørrebro Park.

Den 4. december deltog Karsten Skytte Jensen i et lokalhistorisk arrangement i Stefans Kirken, arrangeret af Nørrebro Handelsforening, Stefans Kirken og Nørrebro Lokalhistoriske Forening og Arkiv.

Foreningen har anskaffet et digitalt kamera, som dels skal bruges til den løbende fotoregistrering af bydelen, dels til at vise billeder på hjemmesiden, f.eks. fra vores arrangementer.

John Dickov har fået ansættelse i Dataværkstedet og regner med at begynde medio januar 2003. John skal stå for en digital registrering af vores fotosamling, således at fotografierne bliver scannet og lagt ind på computeren. Det skåner de originale fotografier og giver et langt bedre overblik over hvilke fotografier vi har og hvad motivet er. Senere vil billederne også blive gjort tilgængelige via vores hjemmeside.

Blågård

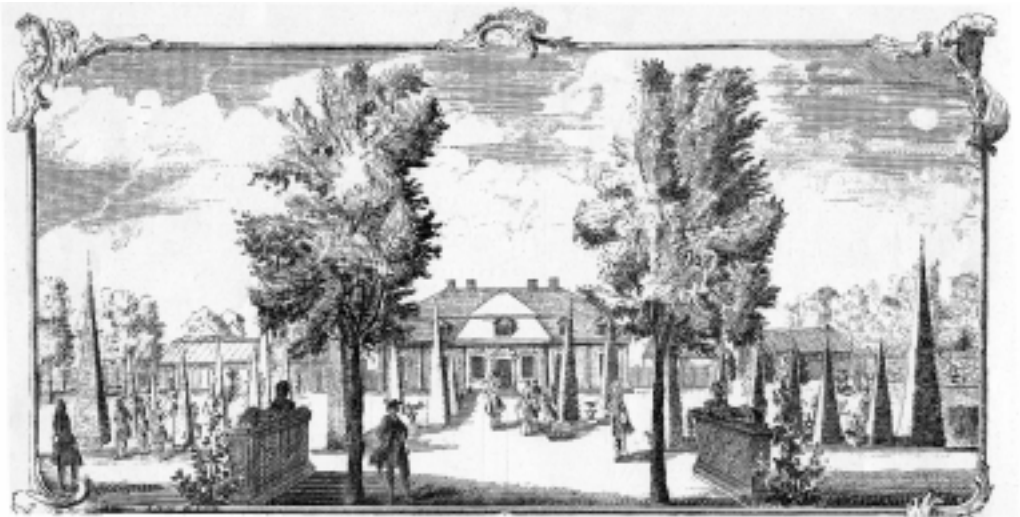
Af John M. Eriksen

Nedenstående artikel har tidligere været bragt i tidsskriftet Skalk, nr.5, 2000, og gengives her med venlig tilladelse fra Skalk og forfatteren.

Det er i dag en fast procedure, at der, før ethvert større anlægsarbejde går i gang, foretages en arkæologisk besigtigelse og eventuelt også prøveudgravninger. En tilsvarende, men ikke nær så omtalt rolle har historikerne fået i forbindelse med foreningsbekæmpelse når det drejer sig om tidligere industrigrunde. Først når de historiske oplysninger er fremdraget fra arkiverne og vurderet, sættes boret i jor-

den, hvorved selve foreningsundersøgelsen sættes i gang med prøveudtagning, analyser osv. I det følgende skal berettes om en sådan historisk undersøgelse, nemlig på Blågårds Plads i København.

Pladsen er i dag et grønt område med en offentlig legeplads midt i det tidligere så mørke Nørrebro, men sådan har det ikke altid været. Det er faktisk en gammel

Selv prins Carls „slot“ - i realiteten et landsted - skulle overholde de strenge foreskrifter på demarkationsterrænet, byens åbne forland med fri skudlinie for kanoner mod angribende fjender. I krigstilfælde kunne huse kræves fjernet uden erstatning. Haveanlægget, som dominerer dette stik fra 1740'erne, er i tidens franske stil. Hovedbygningen lå på grunden bag nuværende Nørrebrogade 41, de sidste rester af anlægget forsvandt så sent som i begyndelsen af 1900-årene.

industrigrund, og det er baggrunden for, at Miljøkontrollen i Københavns Kommune besluttede at undersøge grunden nærmere. Pladsen, som i dag er fredet, rummede i 1800-årene en betydelig industrivirksomhed.

Fabrikken blev grundlagt 1828. Grundlæggeren, Mathias Anker Heegaard, var født 1776 og tilbragte det meste af sin barndom på Samsø, hvor hans far var sognepræst i Nordby. Der var flere præster i familien, men selv fik Mathias Anker en helt anden løbebane. Efter konfirmationen rejste han 1790 til København, hvor han kom i lære hos isenkræmmer Peter Faber. Foruden en håndværksmæssig kunnen udviste han et stort handelstalent, og i 1803 var det muligt for ham at åbne sin egen isenkramforretning i Frederiksborggade. Butikken voksede støt, og i 1820 opnåede han med et opkøb af naboejendommen på hjørnet af Frederiksborggade og Nørrevold at drive byens største forretning af sin art.

Efter det engelske bombardement af København og Englandskrigen i det hele taget var der en stærk modvilje mod alle engelske varer. Det var baggrunden for, at Heegaard optrådte som medstifter af "Selskabet for indenlandsk Kunstflid", der afholdt en række udstillinger i det følgende tiår. I 1813 havde Heegaard fået patent på en ny slags jernkedler, og modviljen mod de fremmede produkter gav ham vind i sejlene, så han efterhånden

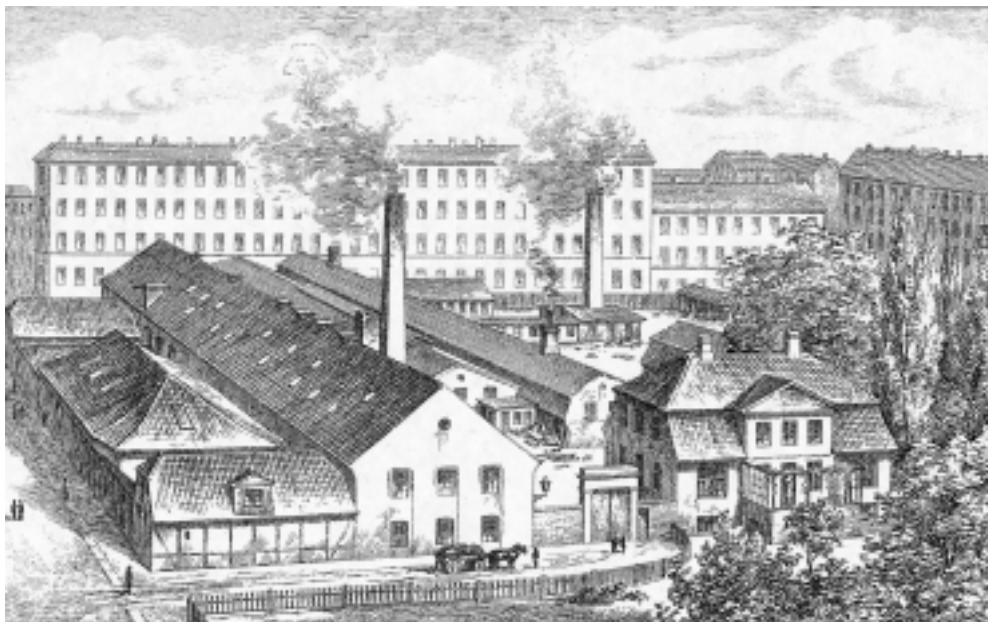
Anker Heegaard (1815-93) var lært op i faderens virksomhed. Som en af sin tids største industrimænd var han bl.a. formand for Industriforeningen 1871-78 og 1868-85 medlem af Borgerrepræsentationen i København, det sidste måske affødt af hans politiske indsats i bompengesagen.

havde kunder over det meste af landet. I 1828 grundlagde han da sit jernstøberi på det sted, hvor den nuværende Blågårds Plads ligger, men allerede da havde stedet en historie.

På den tid var hele det nuværende Nørrebro et idyllisk landskab. Tilbage i 1662 havde statholder Christoffer Gabel opført en mindre lystgård, hvor der 1694 blev indrettet et såkaldt hollænderi (dvs. mejeri). Gården blev revet ned i 1713, og Frederik 4.s bror, prins Carl, opførte et

slot på stedet. Omkring slottet anlagdes naturligvis en park, og fra slottet var der udsigt gennem haven, der strakte sig ned til Sortedamssøen. Man har også kunnet se byens tårne, der lå gemt inde bag voldene. Intet konkret spor af slottet er bevaret, med undtagelse af to navne, hvis oprindelse næppe mange skænker en tanke i hverdagen. *Slotsgade* minder om den oprindelige allé op til slottet. Både hovedbygningen og de tilhørende bygninger havde blåglaserede teglsten, og herfra stammer navnet *Blågård*, som indgår i mange sammenhænge.

I 1780 blev slottet overtaget af Peter Tutein, der foretog en total ombygning og indrettede anlægget til klæde-manufaktur. Der opførtes således værksteder, lagre, kontorer samt boliger for såvel funktionærer som arbejdere. Under englændernes belejring og bombardement af hovedstaden 1807 blev komplekset hårdt ramt. Slottet blev nu indrettet til militærhospital, men allerede i 1815 besluttedes det at flytte lazarettet indenfor voldene, til Det kgl. Uldmanufakturs store bygning i Rigensgade nær Kongens Have. De 39 tønder land, som det nu fal-

Jernstøberiet lå oprindeligt mellem haver og små landsteder. På stikket fra 1880'erne ses endnu det ældste lave bindingsværksbyggeri til venstre. Senere kom de tre store fabrikkshaller til. I villaen til højre havde fabrikanten sin bolig.

defærdige landsted lå på, blev udstykket og solgt, og det var ved denne lejlighed, at Heegaard erhvervede sin parcel. Arealet lå på demarkationsområdet foran voldene, hvor der af forsvarsmæssige grunde kun måtte bygges i begrænset omfang. Der skulle søges om tilladelse hos militærets demoleringskommission, og i dens arkiv fandtes oplysninger om opførelsen af de første værkstedsbygninger i 1828. Der var tale om énetages grundmurede bindingsværksbygninger, som lå langs den nuværende Blågårdsgade.

På jernstøberiet blev der produceret kakkelovne, komfurer, gryder, kedler, fyrtøjer, mortere, brevpresere, gitre og meget andet. Ved Mathias Anker Heegaards død 1837 blev virksomheden overtaget af hans to sønner, Anker og August, således at den første overtog isenkramforretningen og den anden jernstøberiet. I 1837 udvidede man med at støbe messing til dekorationer på ovne og andre produkter, og fra 1841 fandt der også emaljering af gryder sted. I et årti drev de to brødre virksomheden sammen, men efterhånden med stigende uenighed om det forretningsmæssige. Det endte med, at Anker Heegaard i 1847 købte broderen ud, afhændede isenkramforretningen og koncentrerede sig om fabrikken, som fra dette tidspunkt fik hans navn.

Jernstøberiet havde stor fremgang på grund af det almindelige økonomiske opsving. Den kongelige fabriksinspektør O.J. Rawert, til hvem industrihistorikere

er i stor gæld på grund af hans grundige bøger, oplyser i sin beskrivelse af "Maskinfabrikationens og Jernstøberiets Tilstand i København" (1847), at der da var 52 arbejdere ansat på virksomheden. Der blev blandt andet årligt produceret 4000 gryder og 4500 pander, 1900 kakkelovne af forskellige typer og 140 skorstensindretninger. Af de mere specielle produkter var to chokolademaskiner til kværning og finmaling af kakao-bønner samt fire barkmøller, som blev anvendt af garverierne. De gode tider for landbruget i årtierne frem til ca. 1870 spillede også ind for afsætningen. Rawert nævner således også 390 plove og dele til plove. Netop på denne tid begyndte man at fremstille en række redskaber af jern i stedet for af træ, som man havde gjort tidligere.

København var indtil 1850'erne, da koleraen slog til, endnu en fæstningsby, og arbejderne boede inden for voldene. Arbejdet på jernstøberiet begyndte kl. 5 om morgenen, og det skulle selvfølgelig give problemer, når porten først åbnedes for fri færdsel kl. 7. For at komme igennem inden da, skulle der erlægges en afgift på 2 skilling til portvagten som bompenge, en mærkbar udgift. Det udgjorde således 1/24 af en arbejders og 1/16 af en lærlings løn. Fabrikkerne uden for voldene klagede derfor i 1844 til Borgerrepræsentationen, men da den årlige indtægt beløb sig til omkring 1000 rigsdaler, var man ikke meget for ændringer. I de følgende år øgedes klagestrømmen, og

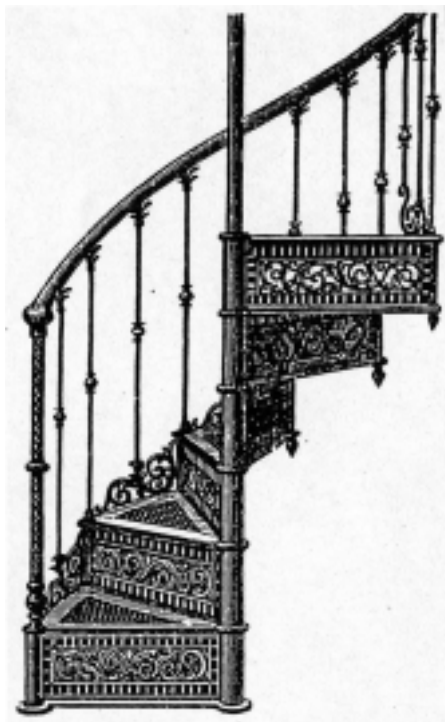
først i 1852 bøjede man sig, idet byportene da blev åbnet kl 5. Året efter forsvandt afgiften helt.

Med sløjfningen af byens volde og den hastigt tiltagende industrialisering voksede befolkningen. Byens rammer blev sprængt og voldterrænet blev efterhånden til parkanlæg: Tivoli, Ørstedsparken, Botanisk Have og Østre Anlæg. Der skulle hegnes ind, og det smedejernsgitter, som endnu i dag omgiver Ørstedsparken, er et eksempel på en af de mere specielle opgaver, som jernstøberiet løste. Brokvartererne opstod med Vesterbro og Nørrebro som de første, og de mange nye beboelsesejendomme medførte en voldsom stigning i efterspørgslen på gelændere, kakkellovne og komfurer. Heegaards jernstøberi kunne levere det hele.

Efter at Anker Heegaard havde overtaget eneansvaret, lykkedes det ham at fortsætte den gode udvikling, og snart dukkede der en chance op, som han ikke kunne lade gå fra sig. De fleste af statens større virksomheder var under afvikling i de år, og i oktober 1857 kom turen til "Statens Støberier og Maskinfabrikker" i Frederiksværk, som Heegaard nu var i stand til at erhverve på auktionen for 118.000 rigsdaler. Dermed blev han en af landets største industridrivende. Der blev etableret hovedkontor og lagerbygning i Havnegade, og hertil blev produkterne sejlet fra Frederiksværk. Her var havneforholdene var på denne tid ikke de bedste, så Heegaard tog 1865-66 initiativet til anlæggelsen af havnen i Frederiks-

værk, som han også finansierede. Fra 1897, da jernbanen mellem Hillerød og Frederiksværk blev anlagt, blev godstransporten ført ad denne vej.

I København var der fortsat fremgang. I 1860-erne og begyndelsen af 1870-erne opførtes nye værkstedsbygninger, foruden ombygninger af de eksisterende huse. En opgørelse fra 1872 viser, at der nu var beskæftiget 102 arbejdere her. På samme tid begyndte Heegaard at sælge af sine grunde i kvarteret, og dette salg

Et eksempel på, hvad Anker Heegaards fabrikker kunne producere. „Varerne leveres frit ved bolværk eller på jernbanestation i København“, stod der anført i priskuranten ca. 1895.

Blågård's Plads, som den tog sig ud omkring 1950. Det centrale, forsænkede parti er omgivet af Kai Nielsens stenskulpturer.

gav en ikke ubetydelig indtægt. På de solgte arealer opstod beboelseskvartererne omkring Stengade, Bagergade (senere nedlagt), Todesgade, Baggesensgade og Korsgade foruden en del af Prins Jørgens Gade (oprindelig Louisegade, opkaldt efter fabrikantens hustru) – altså hele det område, der mange år senere skulle blive kendt under betegnelsen Den sorte Firkant, og hvor omfattende saneringer i 1980'erne mindst talt ikke løb helt stille af.

Til anlæggelsen af Baggesensgade 1872 knytter der sig en interessant historie, der viser, hvordan Anker Heegaard i usædvanlig grad var stand til at spinde guld

på andre grundejeres bekostning. Gaden løber i dag parallelt med Nørrebrogade, og Heegaard forsøgte at få denne gades grundejere med på anlæggelsen af den nye gade. Han foreslog, at de delte anlægsudgifterne, og at alle afgav et stykke af deres jord. Det blev pure afvist af alle grundejerne, men da Heegaard absolut mente, at der ville blive behov for en gade netop på dette sted, han valgte i stedet at anlægge den midt inde på sin egen parcel. Mellem fortovet og grundene langs Nørrebrogade lod han imidlertid en strimmel jord ligge ubenyttet hen. For de berørte grundejere opstod der hurtigt et behov for adgang til den nye gade, de var blot nødt til hver at erhverve en bid af

jordstrimmelen. Det blev naturligvis til en noget højere pris, end hvis de fra begyndelsen havde indvilget i at deles om anlæggelsen. Også på den forretning tjente Heegaard en net sum.

Anker Heegaard havde andre talenter end de forretningsmæssige. Til den mere kuriose afdeling hører, at han efter sigende skulle have været god til at danse, ja ligefrem førende på dansegulvet. Det får man et glimt af i et brev, som han modtog fra direktionen for "Det forenede borgerlige Selskab" i februar 1842. Det var en af byens fineste klubber og selv sagt formfuldendt formuleret: "Vi bede Deres Velærværdighed herved, på Selskabets vegne, at modtage vor forbindtligste taksigelse for den almindelige moro De fremkaldte i Selskabet ved maskeballet i søndags den 13de i denne måned, dels som deltager i den udmærkede udførelse af en steiersk dans, og dels i den såre interessante og veludførte sømandsdans." Underskrevet af direktionsmedlemmerne J. Hammerich, Thønnesen, Bülow og J.R. Harboe.

Mod slutningen af 1800-årene var fabriksbygningerne i Blågårdsgade efterhånden nedslidte, og i 1898 erhvervede Anker Heegaard en ny stor grund i Hille-rødgade nær ved Nørrebro Station, der dengang var en betydelig godsbanestation, som betjente hele det store industriområde i denne del af byen. Hertil flyttedes produktionen fra Blågårdsgade, hvor bygningerne blev nedrevet 1899. Her lå virksomheden i 14 år, da

maskinfabrikken Aurora overtog anlæget. På samme måde som Blågårds Plads opstod, blev godsstationen nedlagt 1930, og hele jernbaneområdet blev udlagt til park: Nørrebroparken.

Arealet med jernstøberiet i Blågårdsgade blev 1898 solgt til Københavns Kommune, og med den efterfølgende rydning af grunden var der skabt en stor, åben plads midt i det tæt bebyggede Nørrebro. Allerede året efter blev den taget i brug som legeplads og har som sådan eksisteret i et århundrede. Der kom dog til at gå en årrække, inden den fik sit nuværende udseende, for først i februar 1910 kom pladsen til debat i Borgerrepræsentationen. Der var indkommet flere forslag til udsmykning – kommunale pladser skal som bekendt altid udsmykkes – og det blev billedhuggeren Kai Niensens forslag, der blev vedtaget. Ved præsentationen af forslaget forklarede han sine hensigter. Den centrale del af pladsen, der er nedsænket, kunne anvendes til folkemøder, udendørs koncerter og børns leg. Netop med henblik på leg var brystningsmuren og talerstolen gjort så tilpas lav, at børn uden risiko kunne hoppe og falde derfra. Samtidig ville børns berøring og kravlen på de afrundede figurer give disse patina. Alt i alt skulle det være en plads for mennesker. Arbejdet med pladsen gik i gang i 1916 og stod færdigt tre år senere. Blågårds Plads er stadig flittigt benyttet af børn og voksne og har gennem et århundrede været – og er stadig – et slags spejl af de skiftende tider.

Nora Bio

Af Karsten Skytte Jensen

I serien om bydelens biografer er vi kommet til Nora Bio, der åbnede i foråret 1935 i den yderste ende af Nørrebrogade. Biografen var en af kooperationens mange foretagender på Nørrebro.

Den 26. oktober 1934 fik Arbejdernes Oplysningsudvalg for København (det senere AOF) bevilling til at drive biograf på ydre Nørrebro i kvarteret omkring Hillerødgade og Nørrebro Station.

Kort tid efter sluttede Oplysningsudvalget kontrakt med et konsortium, der havde købt grunden Nørrebrogade 217 (nuværende 231) for at opføre en biografbygning her.

Nora Bio åbnede den 12. april 1935 med premiere på "Jern-Hertugen". Det var en rigtig københavnerbegivenhed og blandt de indbudte var en lang række honoratiores med ministrene Borgbjerg, Friis Skotte og borgmester Kaper i spidsen. Aviserne skrev begejstret om den nye biograf: "Biografsalen er yderst festlig med de ca. 1200 knaldrøde Stole, det grønne Silkefortæppe, dekoreret af Thor Bøgelund, den inddirekte Belysning af de cremegule overvægge og det, af akustiske Hensyn, hvælvede Loft".

Selve biografbygningen, incl. grund og forhus havde kostet 900.000 kr., dertil

kom inventar og filmmaskiner til 170.000 kr. som Oplysningsudvalget havde skaffet gennem lån. Arkitekterne Wittmaack og Hvalsøe stod for projekteringen.

Nora var en rigtig luksusbiograf. Den 40 x 23 meter store biografsal havde 1184 pladser, og det var dengang den tredje største biograf i København. Nora var selvfølgelig udstyret med den allernyeste teknik, f.eks. to Bauer filmfremføringsmaskiner med køleblæsning på filmstrimlen, et 40 meter langtrækkende smalfilmsanlæg til skoleforestillinger og 21 tunghøremikrofoner, der gjorde det muligt for tunghøre biografgængere, at opfatte lyden lige så godt som publikum med normal hørelse. Og som noget helt nyt kunne publikum nyde filmen i ren luft fra et såkaldt Ozon-anlæg. I den store foyer var der magelige bænke til de ventende, chokoladekiosk, smukke udstillingsmontre og telefonboks.

Det var Robert Lundberg, der var den første direktør, senere kom Ib Kolbjørn til som leder og han stod i spidsen for Nora i mere end 20 år.

Nora Bio lå i den yderste ende af Nørrebrogade. Biografen blev nedlagt i 1977 og indrettet til supermarked. (Foto 1941, Københavns Bymuseum).

De største filmsuccesser i Nora Bio i de første 25 år, var ifølge Noras mangeårige inspektør Aage Eriksen, “De bør forelske Dem” og “Forglem mig ej” med Gigli.

Der var mange mennesker, der fandt vej til Nora Bio, og når biografen havde enepremiere på en film, stod folk i kø langt ned ad Nørrebrogade til Lundtoftegade.

Nora Bio havde mange Danmarkspremierfilm, de fleste dog fælles med andre biografer.

Fra Noras premiereliste kan nævnes film som “Min kone er Husar” der havde premiere den 26/12 1935, “Far til Fire i Sneen” den 1/11 1954, “Når Aftenklokken Ringer” den 18/12 1961, “Mord på Stribe” den 14/12 1964 og “Bombe om Bord” den 3/3 1969.

I 1961 overtog K. B. Lundberg Nora og i 1963 gennemførte han en større ombygning. Der blev opstillet nye filmmaskiner, der kunne vise Todd-AO-film. Maskinerne var dog ikke helt fabriksnye, de havde tidligere kørt i Drive In-Bio og Villabyernes Bio. Selve biografens blev

også moderniseret, og antallet af pladser blev reduceret til 1029. Genåbningen af det “nye” Nora fandt sted den 12. august 1963 med Danmarks-premierer på lystspillet “Sikken Familie”.

Op gennem 60’erne var Nora en god biograf, men inde i 70’erne begyndte publikum at svigte. Der var dukket mange biografcentre op inde i centrum og udviklingen bar hen mod lukning af de store “forstadsbiografer”.

Nora Bio klarede den heller ikke, og med tårer i øjnene måtte K. B. Lundberg lukke den store biograf den 2. april 1977. Filmmaskinerne blev solgt til Vanløse Bio og selve biografens blev ombygget til supermarked. I dag holder El-Giganten til i bygningen.

Kilder: Ole Taudal Poulsen: Københavns biografer og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv.

Balders Hospital

Den 1. januar 2003 var det 100 år siden at Balders Hospital i Baldersgade blev taget i brug. I den anledning vil vi her fortælle lidt om hospitalets historie.

Ydre Nørrebro var uden sygehus indtil 1903 da Baldersgades Hospital, som det oprindeligt var, blev indrettet som midlertidig aflastning for især Kommunehospitalet.

Bygningerne i Baldersgade 20-24 havde tidligere rummet en af De Kellerske Institutioner (se Årsskrift 1999, s. 15). I 1890 overgik bygningerne til staten, som

flyttede de kellerske aktiviteter til Nyborg. I 1902 overtog Københavns Kommune bygningerne og indrettede dem til hospital, Balders Hospital, der blev taget i brug 1. januar 1903 med 76 sengepladser.

Københavns stærkt voksende befolkning gjorde forholdene for syge og gamle forfærdelige, især stod det sløjt til i yder-

Balders Hospital i Baldersgade. Hovedbygningen set fra haven.

kvartererne. Balders Hospital blev indrettet med en særlig "konsultationsstue for fattigfolk", hvilket øgede trafikken i den ikke brolagte Baldersgade og gjorde den til et næsten ufremkommeligt søle. Det gav anledning til den brolægning af gaden, som ligger der den dag i dag.

Overlæge Holger Iacobæus prægede hospitalet i de første 30 år og gjorde det til en velanskrevet institution i kvarteret. Samtidig med hans afgang i 1934, måtte Balders Hospital opgive sin status som selvstændigt sygehus. Indvielsen af Bispebjerg Hospital i 1913 havde nemlig øget sengekapaciteten i området betydeligt. Balders Hospital blev nu gjort til aflastningssted for psykiatrisk afdeling på Kommunehospitalet - den berømte og berygtede 6. afdeling, der fra oprettelsen i 1905 blev indbegrebet af psykiatrisk behandling.

I slutningen af besættelsestiden blev hospitalet til "Krankenhaus Baldersgade" - for tyske flygtninge. De strømmede til Danmark i krigens sidste år. Den Røde Hær fremrykning og rygterne om ugu-

delige, halvville russiske soldater, satte en panisk masseflugt i gang fra de baltiske og tyske områder af kvinder, børn og gamle mænd. Omkring 140 havnede på "Krankenhaus Baldersgade". Foruden epidemiske sygdomme som tyfus, medførte flygtningene også kønssygdomme, og fra sommeren 1946 blev Balders Hospital gjort til en filial af Rudolph Berghs Hospital for veneriske sygdomme. Da situationen på dette område normaliseredes, begyndte hospitalet fra 1950 også at modtage plejepatienter, som ventede på plads i De Gamles By. I 1961 kom de sidste veneriske patienter, og Balders Hospital fungerede derefter som et rent plejehospital frem til lukningen i 1974.

Fra omkring 1980 har bygningerne fungeret som socialcenter for Ydre Nørrebro.

Kilder: Balders Hospital 1903-1974, en beretning om 71 års virke i hospitalsvæsenet.

Søren Federspiel m.fl.: Nørrebro - træk af en bydels historie.

Lidt om mig selv

Af Svend Konggaard

Disse erindringer er skrevet af pensioneret sognepræst Svend Konggaard, som er født i 1922 og voksede op i Rantzausgade på Nørrebro.

Da livet blev til

Når nogen ved at berette noget om deres fødsel og tidlige barndom, beror det jo ikke på en fabelagtig hukommelse, men på hvad andre har fortalt én. En undtagelse er Kaj Munk, der i sin erindringsbog "Foråret så sagte kommer -" fortæller om, hvordan hans far "bliver varm" på mor - og at der inde i hovedet på ham sider et billede af lille Kaj. Udover at vi alle er blevet til på samme måde, ved jeg kun, at far og mor ved min fødsel havde en osteforretning i Rantzausgade. Far var mekaniker, men i en usikker periode med megen arbejdsløshed, skulle forretningen give lidt balance i økonomien. Far gik på arbejde og mor passede forretningen. Bag forretningen var et baglokale og et lille bitte køkken. Det var vort hjem. I forvejen var der i familien en søster på 9 og en bror på 5 år. I værelset bag al osten og frikadellerne og med to halvstore børn var der ikke rigtig plads til en fødsel. Far og mor "lånte" derfor et soveværelse hos nogle bekendte i Hellebækgade, hvor så den lykkelige begivenhed kunne gå for sig.

Hellebækgade ligger i Anna sogn, og så-

ledes gik det til, at jeg så dagens lys i det sogn, hvis sognepræst jeg senere skulle blive. Dåben fandt sted i Brorsonskirken. Der var den bekendte formand for Indre Mission, Kold, dengang sognepræst. Det blev nu ikke ham, men pastor Talleruphuus, senere mangeårig sognepræst i Gerlev-Draaby ved Jægerspris, der kom til at døbe mig.

I baglokalet og baggården

Den brede vindueskarm i baglokalet ud mod baggården var min første legeplads. Der legede jeg time efter time, dag ud og dag ind sammen med min to år yngre lillebror. Jeg kan ikke huske andet end at han altid har været der. Det betyder ikke, at jeg ikke nu og da var ked af at han var der. I hvert fald er det vidnefast, at jeg to gange har lindet på vinduet og lempet ham ned i gården. Begge gange var mor i butikken og ekspedere. Det bankede så kraftigt på køkkendøren, så hun måtte lade kunder være kunder, og da hun lukkede op, stod der en mand med et lille barn på armen: "Er det Deres barn?". Den anden gang var der høj sne, så faldet var blødt. Men for det meste legede vi godt

Rantzausgade set mod nordvest. (Postkortfoto ca. 1930).

sammen, Bent og jeg. Undertiden lettedes mor i arbejdet, når piger fra gaden tilbød at passe mig. Det gjorde de vist udmærket og grundigt. Jeg har en svag erindring om, hvordan de tog mig med ned i ejendommens kælder og klædte mig af for at se "hvordan han så ud". Ellers måtte storesøster være barnepige, når far og mor om aftenen skulle i byen. Det var herlige stunder, hvor vi flere timer i træk sprang fra spisebordet ned i søster Gertruds arme indtil hun ikke mere kunne gribe af bare træthed.

Ud på gaden

Vejen til slikmutter er vel den første strækning man får mod til at tilbagelægge

på egen hånd. Det vidner om den tidlige materialistiske indstilling. Men jeg husker også en tidlig tilknytning til kirken. Den har jeg et synligt minde om i panden, hvor et smukt ar erindrer om nær kontakt med den udvendige stentrappe op til Brorsonskirken. Ellers var det nu mest kirkens bagdør vi benyttede. Som mål, når vi spillede fodbold. De mange bump på døren, som den indvendige krypt forstærkede, kunne gøre gamle klokker Albrechtsen aldeles rasende. Når "målet" så pludselig åbnedes indefra og udløste en flugt over hals og hoved, lå redningen i hurtighed. Det betød at jeg som den mindste og langsomste blev grebet, løftet højt i vejret og offer for vredens flom.

Sådan gik det også i kolonihaverne langs med Nordbanen, der med bomvagt løb tværs over Rantzausgade. Her havde banens folk et lille fristed, hvor de havde plantet frugttræer. Disse træer hjalp vi dem med, når høsten var inde, at tømme for frugt. At vort slid ikke var påskønnet, blev understreget for mig - den langsomste - da en banemand forsynet med spanskrør sad skjult i buskadset under en af vores ekspeditioner og tydeligt tilkendegav den pågrebne at hjælpen var uønsket.

Mellem brødre

Det er godt tidligt at lære at tage hensyn til sine medmennesker. Vi skal jo allesammen være her, hed det tit hjemme. Jo, det vidste man og alligevel har jeg altså smidt min lillebror ud af vinduet to gange. En gang har jeg groft generet min storesøster uden at ville det. Det skyldtes småbørns trang til at pille ved alt. Storesøster skulle til skolebal og glædede sig meget. I den anledning havde hun fået et par nye sko. Dem fik jeg kik på. Jeg stolprede rundt med dem og fandt snart et

Rantzausgade ved jernbaneoverskæringen. Til højre ses Brorsonskirken, hvor Svend Konggaard blev døbt. (Postkortfoto ca. 1910).

godt sted at anbringe dem. Da søster skulle have skoene på og var iklædt al den øvrige pragt, var skoene væk. Man ledte højt og lavt uden at finde dem. Man forhørte, man spurgte, man appellerede til min hukommelse, som allerede dengang var træg, men erindringen meldte intet om fodtøj. Ak, hun måtte gå med våde kinder og gamle sko. Først da mor næste gang skulle bage franskrød, kom skoene til veje. Jeg havde sat dem ind i bageovnen.

Min storebror var en flink fyr. Det er han endnu. Men en drillepind har han altid været. Om det var hans drilagtighed, der engang i form af en stor byld prøvede på at vokse ud af hovedet på han ved jeg ikke, men en flot gevækst var det, som sad der og ragede op over hårkammen. Da han i den periode drillede mig, var jeg straks klar over at denne byld var det svage punkt, hvor jeg kunne ramme ham. Det skete helt bogstaveligt ved at jeg kravlede op på en stol bag ham, svingede koksskovlen og plantede den lige oven i den smertende byld. På mindre end et sekund befriede jeg ham for byld, byldemor, materie og væskeansamling, men han viste ingen tegn på taknemmelighed, end ikke det mindste.

Husvilde

Mæslingerne ødelagde mit venstre øje trods dæmpet belysning med nedrullede gardiner i osteforretningens baglokale. Vejen gik til øjenlægen, der åbenbart også

var en slags modeekspert, for behandlingen han foreskrev var, at jeg til stadighed skulle bære en stor bredskygget damestråhat. Jeg hadede den hat. Den måtte udryddes. Midt i Rantzausgade var der en udgravning mellem sporvognsskinneerne. Der kravlede jeg ned og placerede den forhadte hat på den ene skinne, men midt under ekspeditionen kom linje 13. Alarmklokken klummede og skinnebremserne hvinede, og jeg prøvede forgæves at komme op af det dybe hul. Sikken et opløb: vred vognstyrer, opskræmte passagerer, nysgerrige forbipasserende og en rædselsslagen mor, der under oprømte formaninger fik sin fortabte søn tilbage. Men operationen lykkedes. Damehatten blev kørt i smadder - og en ny var der heldigvis ikke råd til.

Råd var der i det hele taget ikke. Forretningen gav underskud. Mors hjemmelavede frikadeller blev solgt for billigt, og de mange der under 20'ernes arbejdsløshed ikke kunne betale det, de havde købt på kredit, væltede budgettet. Forretningen blev solgt med tab og vi havde intet sted at bo. Vort hjem, baglokalet, hørte jo til forretningen. En lejlighed var ikke til at få, så vi måtte ud på Islands Brygge i husvildelejlighederne. Der boede to familier i hver lejlighed. Derfra ved jeg, at kollektiver ikke er nogen god løsning, især ikke når man ikke selv kan vælge hvem man skal bo i kollektiv med. Lejlighedens beliggenhed medførte tab for min lillebror - og gevinst for mig. Han

mistede sin sparebøsse og omgivelserne indbragte mig en endefuld.

På den gamle Langebro, der ved en svingning delte gennemsejlingen i to løb, gav det sig pludselig til at ringe. Det var signal til at broen svingede og mors iver for at redde os fra at blive slynget i vandet under svingningen bragte os i vildt løb, så var det at Bent tabte sin sparegris. Knust lå den der med et væld af uønskede sprækker, medens småmønterne trillede ned i havnen. Tidlig advarsel mod kapitalistiske tendenser. Øget rigdom, øget smerte, som Horats siger i 3. bogs 16. sang. I nærheden lå skydebanerne, hvor militæret holdt øvelser. Her blev jeg antruffet på forbudt område - og anholdt - af mor. Afstraffelsen derhjemme fik mig til at ønske, at jeg var blevet skudt på skydebanen. Her standser erindringen om tiden som husvild. Klart står mindet om, hvor svært det var at få en tilfredsstillende væggelusattest. Men det lykkedes og turen gik tilbage til Nørrebro, hvor vi kom fra, men denne gang til et af kommunens huse nær Lundtoftegade, hvorfra de fleste barndomsindlæsninger melder sig.

Skolen

Det var dejligt at flytte ind i en to og et halvt værelses lejlighed. Til 6 mennesker kan det vist ikke siges at være for megen plads, men det var alligevel et stort fremskridt fra baglokalet og husvildebarakkens ene værelse. Soveværelse, dag-

ligstue og spisestue. Hvilken svir. Om morgenen vaskede vi os alle efter tur ved vasken ude i køkkenet. Af og til over hele kroppen ved "etagevask". De store tog bad i det kommunale bad i Sjællandsgade lige ved siden af Simeonskirken. En sund sjæl i et sundt legeme. - Min bror og jeg blev med et års mellemrum indskrevet i Hillerødsgades skole. Vi gik der begge 5 år i grundskolen og 4 år i mellemskolen, og vi var glade for vores skole. Ikke alle lærerne var lige gode, men vi holdt sådan set af dem alligevel. Nu er de fleste døde, så man træder næppe nogen af dem for nær ved en kort omtale af lærerne.

"Gamle Niller" var i mange måder håbløs. Han var cand. theol. I fire år havde vi ham i dansk og religion. Hvis man var normalt begavet kunne man hos ham lære både at læse og skrive. Vi havde ham også i religion og lærte på tidens vis en hel del salmer udenad foruden hovedtrækene af bibelhistorien. Værre var det, at han i mellemskolen underviste i engelsk. Det var han ikke god til, men når han hørte, at en elev skulle i gymnasiet, bødede han på sin ringe undervisning ved gratis ekstratimer i sit private hjem.

Mellemskolens dansklærer var også en cand. theol., dygtig med første karakter, men ude af stand til at holde disciplin. Alligevel lykkedes det ham at åbne vores øjne for det storslåede i dansk poesi og prosa, selvom uroen i klassen engang gjorde ham så rasende, at han læste flere

*Hillerødsgades Skole hvor Svend Kongaard og hans bror gik i grundskolen og i mellemskolen.
(Postkort foto fra 1930'erne).*

sider af “Hjortens Flugt” som straf. Han var en god lærer. Vi var ikke gode ved ham.

Endnu to lærere skal nævnes. To dygtige. “Langeras” (Rasmussen) som vi havde i geografi og som sang morgensang med os, hvad der allerede dengang var lagt på hylden i Københavns kommuneskoler. Vi var især glade for at synge Jakob Knudsens morgensang: Se, nu stiger solen af havets skød. Vores tysklærer var kommunist. Når han kom til timen stak “Arbejderbladet” op af jakkelommen. Han var skolens repræsentant i forenin-

gen “Dyrenes værn” og vi troede, at kunne redde os en bedre karakter i tysk ved at abonnere på “Dyrevennen”, men den gik ikke. Han gav ikke ved døren. Han krævede meget af os, men til gengæld fik vi en grundig undervisning, der skulle komme mange af os til gode senere hen. Spanskrør, lussinger, knubs og nødder var noget dagligdags. Det var så vidt jeg kunne skønne også nødvendigt. I hvert fald er der kun én lussing blandt de mange, jeg har inkasseret, der i min erindring står som ufortjent. I gymnastik havde vi den fra skoleradioen kendte Valdemar Christensen og i regning nogle

år den ligeledes fra radioen kendte Sven Alkjær sig.

Gaden og gården

I den store gård i ejendommen hørte vi kun til i den nordre ende. Kom vi ned i den anden ende af gården, fik vi tæv. Det er åbenbart ligesom i dyreverdenen, hvor man må holde sig indenfor sit revier. Men der var plads nok til leg, der hvor vi hørte til og kneb det, tog vi kældereren til hjælp. Det var forbudt, for når børn går i kælderen laver de utyskestreger. Det gjorde vi også, men vi havde da også uskyldige lege. Vi legede cirkus. Jeg var slangemenneske. Jeg hoppede rundt på hænderne med benene på nakken - og publikum klappede. Men da bifaldet var forbi, kunne jeg ikke få benene ned igen. Slangemennesket sad midt i "manegen" og græd med benene på nakken, indtil en voksen efter et kvarterstid var blevet tilkaldt og vred lemmerne på plads igen. Nummeret udgik af programmet. Til vores prærielege havde vi en ønskeplads på terrænet efter den nedlagte Nørrebrobane.

Ekstra familiemedlem

Da farmor døde flyttede farfar fra Randers og bosatte sig en tid hos os. Fra den tid husker jeg engang, at han havde tandpine, og at han og far blev enige om at rykke tanden ud. Det foregik i køkkenet. Far gjorde en fladtang steril ved at koge den i en kasserolle, men han glemte at køle den af og stak den kogende tang ind

i munden på farfar, der gav alletiders vræl fra sig. Men tanden kom ud. I samme periode var jeg meget optaget af dr. X's avis. Han havde engang en opskrift på, hvordan man kunne få hænderne til at lyse i mørke. Det var noget med svovl fra tændstikker gnedet ud i hænderne, og så antændte det. Jeg fik nogle grimme brandsår, men hænderne lyste ikke. Der må være noget i opskriften, jeg har misforstået. Jeg var nu heller ikke god til kemi.

Øretæveklubben

Da min bror og jeg var henholdsvis 4 og 6 år gamle, kom en fætter fra Randers til at logere i familien, medens han gennemgik et svejskursus i hovedstaden. Det bragte nyt liv i huset. Fætter Oluf havde mange ideer. De fleste af dem udfoldede sig ivrigst, når mor og far ikke var hjemme. En af dem gik ud på at "køre dirt-track" rundt om spisestuebordet. I mangel af motorcykler skrævede vi over et par runde blomstersøjler, som vi havde arvet fra farmors og farfars fine hjem. Rundt og rundt gik den vilde jagt, og først for sent opdagede vi de dybe ridser i gulvene efter den vilde kørsel. Oluf indstuderede da et "tilståelsesnummer" med lillebror Bent. Når far og mor kom hjem skulle han i samme stund de åbnede døren til spisestuen med den ene finger rettet mod himlen og den anden pegende på ridserne i gulvet med høj røst bekende: "Hurra - det er mig". Der blev holdt mange prøver, indtil lille Bent kunne rol-

len, men i det afgørende øjeblik svigtede han. Da far og mor trådte ind i stuen, pegede han rigtigt med fingrene, men pludselig snurrede han rundt, pegede direkte på Oluf og messede højt med sin fireårige stemmekraft: „Hurra - det er dig“.

Om det var denne skuffelse, der fik Oluf til at oprette øretæveklubben, skal jeg ikke kunne sige. Men i al korthed gik den ud på følgende. Oluf var formand. Min storebror Niels, min lillebror Bent og jeg var menige medlemmer. Når der var møde i klubben havde sammenkomsterne kun eet formål: at uddele lussinger. Lussingerne blev uddelt af formanden til medlemmerne. En for en stillede vi op foran ham. Mens vi holdt hænderne pænt ned langs siden knaldede han os en på skrinet. Hvis der nu ikke var det mindste tegn på ubehag eller gråd, blev der udbetalt 5 øre, - og næste medlem trådte frem til lussing. Det kneb for os små at holde ansigtsmusklerne i ro og tårene tilbage, men reddede vi 5-øren, tør jeg sige, at “vi havde fået noget for pengene”. Men Bent fik ikke nok for pengene, da han en dag blev sendt ned i ismejeriet for at købe lidt snold til os alle. I dyb betagelse og med største tegn på glæde vendte han stolt tilbage med et påskelam. De ældre vil huske det. Et lille hvidt sukkerlam, der med benene bøjet ind under sig på en lille grøn sukkerflage og med et lille papirsdannebrogsflag vajende fra en stang boret ned gennem ryggen. Den lille

sukkerfigur, der jo var umulig at dele, fremkaldte fætters ubændige vrede. Han rev lammet ud af hånden på lillebror, åbnede kakkelovnslågen og smed det ind i ilden. Grædende så Bent, hvordan flaget krummedes i varmen, brunede, sortnede, flammede op og fortæredes i et kort glimt, medens lammet blev mere og mere slattent i knæene, flød ud og smeltede ned mellem de glødende koks.

Cyklerne

Cyklerne var familiens transportmiddel, når vi skulle langt væk. Mor og far og de to store havde hver deres cykel, medens vi to små måtte sidde bag far på bagagebæreren. Det var en hård indretning af båndjern. På den blev der lagt et tæppe, så blev bror og jeg anbragt og med en læderrem blev vi surret fast hen om ryggen og frem omkring sadelpinden. Så gav far startsignal og familien kørte til Søvang på Sydamerger for at besøge faster og onkel, eller nordpå til Dyrehaven for at nyde den medbragte mad i græsset ved Peter Lieps hus. Efterhånden som vi voksede til, fik vi også små cykler. Om foråret gjorde far alle cyklerne klar. På grund af kulden foregik det de første år, jeg husker, oppe i stuerne, der flød med cykelhjul, kæder i petroleumsbad, nylakerede stel og andet tilbehør. Når så alt var klar og samlet, kørte vi alle en præsentationstur i nærmeste omegn for at præsentere de funklende køretøjer og nyde farten og fornemmelsen ved at køre på en velholdt og velsmurt cykel. Senere

hen betakkede mor sig for at have det griseri oppe i stuerne og far blev sendt ned i gården, hvor børnene stod i rundkreds om ham, for at høre de sære ord, han sagde, når skidtet ikke ville makke ret, eller når han slog sig over fingrene med hammeren. Det endte altid med at far råbte: Skrub af, unger, og så fik vi kun lov at blive, fordi vi skulle række ham værktøjet. Vi lærte tidligt at kende forskel på skruetrækker, skruenøgle og hammer, for far kunne se så mærkeligt på os, virkelig som om vi ikke var rigtig kloge, hvis vi rakte det forkerte værktøj.

FDF

Det er ikke muligt at komme udenom de tre bogstaver FDF, når jeg skal fortælle om mig selv. De står, som de fleste vil vide for den del af det kristne børnearbejde, som startede på Frederiksberg lige efter århundredeskiftet og som særligt sigtede på at holde på de raske drenge, der gled ud af søndagsskolen i 10-12 års alderen.

Min storebror var medlem af Frivilligt Drenges Forbunds 2. kreds, der var tilknyttet Hellig Kors og Brorsons sogne på Nørrebro. Der er ingen tvivl om, at FDF gav mit liv den retning, der var bestemmende for, at jeg besluttede mig - på et tidligt tidspunkt - til at læse til præst.

Nok havde min farmor og farfar spillet kort med den grundtvigske pastor Kabel i Randers, og vel var en nær slægtning til

farmor den kendte pastor Carl Hornbæk i Fredericia, men alligevel var det i min tidligste barndom ikke mærkbart med et kirkeligt tilknytningsforhold. Dette styrkedes gennem vore drengeår og det har FDF æren for.

Her mødte vi nogle mænd, som brugte al deres tid på os drenge og som ved deres menneskelige færd kom til at betyde noget for os, som vi resten af vores liv vil føle os i taknemmelighedsgæld for.

Hurtigt kom jeg med i musikkorpset. Lærte først at spille althorn og siden basun. Med årene nåede jeg frem til at spille solobasun og glemte alt det slid og de tårer, som begyndelsestrinene havde beredt. Nu var der kun glæden ved at spille og et dejligt kammeratskab med de øvrige orkestermedlemmer. Der blev lagt en grund musikalsk, som jeg siden da har haft megen nytte af.

Lejrlivet med træning i at klare sig selv med overnatning i telt, bål-tænding og madtilberedning over åben ild var ikke bare spændende, men lærte os også ikke at stå hjælpeløse, når vi senere i livet var henvist til at klare os selv.

Bag ved alt, hvad vi foretog os, lå så dette, at alt samværet var præget af, at lederne var kristne personligheder, der i leg og alvor ventede en høvisk tale og indbyrdes hensynsfuldhed af os. Det lykkedes naturligvis ikke altid, men der var noget ansporende i den retning. Morgen og aften samledes vi så til en kort andagt.

Hvis man havde lyst og evner til det, kunne man i 20-års alderen blive i FDF som ledere for den næste generation. Som leder i drengearbejdet har jeg lært meget, som siden har været til stor hjælp i

en præstegerning ikke mindst i konfirmationsundervisningen.

Næste gang skal jeg så fortælle lidt om gymnasieårene og studentertiden.

Et „sporvejshistorisk“ tilbageblik

De velhavende havde deres egne kareter og landauere til befordring og promenadekørsel. Middelstanden dækkede sit behov ved særlige lejligheder hos vognmænd og hyrekuske. Den ubemidlede del af befolkningen brugte - trods de ulemper, som brosten og løse rendestensbrædter fremkaldte - apostlenes heste samt de her nymodens sporvogne, når de drog ud af byen mod Nørrebro og Utterslev.

Nørrebros Sporvejselskab blev oprettet i 1867 og det startede driften på Nørrebro-linien den 6. december 1867. Linien blev betjent af 2-etages vogne med dobbelt hesteforspand og gik fra Kongens Nytorv - Gothersgade - Nørrevold og videre ud ad Nørrebrogade til remisen ved Baldersgade. Ruten blev en øjeblikkelig succes. Det kan bl.a. aflæses af, at aktiekapitalen fra starten var 220.000 kr. De startede med 8 vogne og 74 heste. Kørselsindtægten i 1867 var 117.210 kr., og de kunne give 1½ pct. i udbytte. Det sidste år linien eksisterede, havde de 25 vogne og 150 heste. Kørselsindtægten var

317.843 kr. I 1888 kunne Nørrebros Sporvejselskab udbetale aktionærerne meget store dividender af selskabets eneste linie gennem det tætbefolkede Nørrebro, i sit sidste år gav de 15 pct. i udbytte.

Men hestesporvognenes tid var ved at løbe ud. I disse år hvor jernbanetrafikken havde fået et godt tag i brugernes bevidsthed, forekom hestesporvognen i stigende grad gammeldags og utidssvarende.

Ved en betænkning i maj 1896 fremsendte Magistraten et udførligt forslag angående driften af Nørrebros Sporvejselskab, hvor kommunen ønskede at indtræde mod indbetaling af 10 pct. af selskabets aktiekapital eller 31.400 kr. Det skønnedes nødvendigt at undersøge, om der ikke var grund til at søge anden trækraft indført med henblik på en billigere driftsform og med bekvemmeligheder for de mennesker, som kørte med sporvognene.

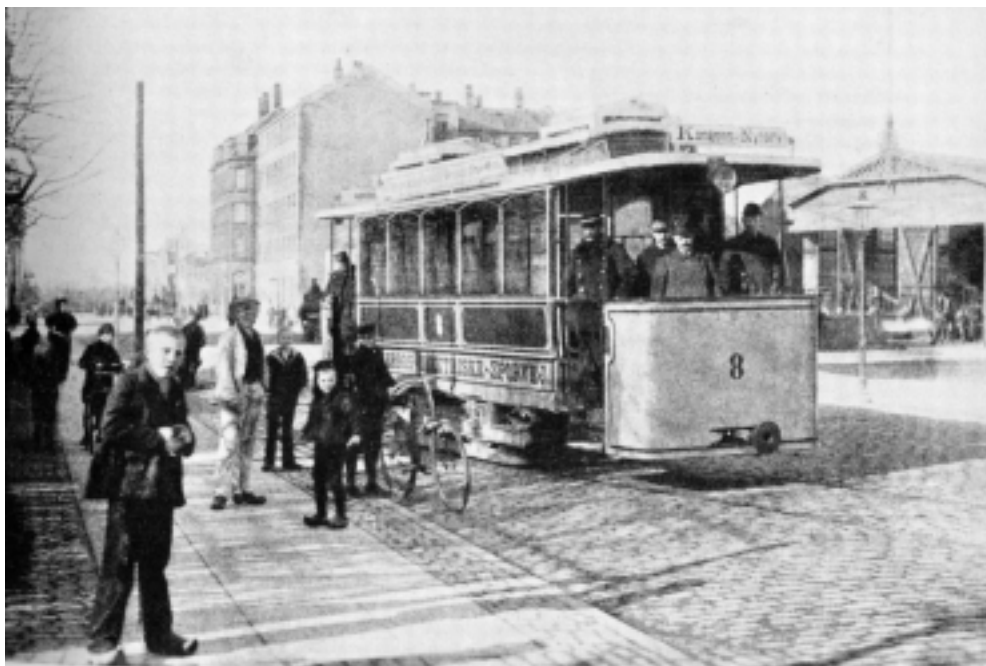
I 1896 udløb Nørrebros Sporvejselskabs koncession, og Københavns Kommune overtog driften af selskabets linier. Det markerede samtidig begyndelsen på en

ny og skelsættende fase i sporvejenes historie: brugen af elektricitet som drivkraft.

I 1897 bestemte man sig til at acceptere et tilbud om etablering af akkumulator-drift på Nørrebrogade-linien. Den 4. marts 1897 tog den elektriske sporvognskørsel med de nye „Nørrebros elektriske Sporveje“ sin begyndelse, først med to ankomne mørkerøde akkumulatorvogne fra Tyskland i forbindelse med hestekørsel. Fra maj samme år med fuld elektrisk drift. I begyndelsen var systemet en succes, men det varede ikke længe før sympatien blev afløst af kritik og uvilje. Det viste sig nemlig, at akkumulatorene

under opladning udsendte en generende syrelugt. Protesterne over „syrevognene“, som de blev kaldt, voksede og kulminerede med en underskriftindsamling med 8.618 navne, der krævede et stop for akkumulatorvognene til fordel for et luftledningssystem.

Et sådant system var naturligvis kostbart at oprette, så for at kunne magte opgaven sluttede de københavnske selskaber sig den 1. august 1898 sammen til ét selskab, der fik navnet „De københavnske Sporveje“. Luftledningssystemet viste sig i modsætning til batterisystemet at være stabilt og ukompliceret og omkring århundredeskiftet omstilledes „De køben-

En af de første akkumulatorvogne fotograferet den 5. marts 1897 ved endestationen udfor den gamle hestesporvognsremise, Nørrebrogade 198.

Den toetages, akkumulatordrevne linie 20, en af syrevognene, foran Nørrebros Remise, ca. år 1900.

havnske Sporveje“ følgelig fra hestedrift til elektrisk sporvejsdrift. I 1899 blev den første elektriske 2-etages sporvogn med luftledning indsat på Tværlinien mellem Frederiksberg Runddel og Nørrebros Runddel. I sommeren 1901 vedtog Borgerrepræsentationen at luftledningssystemet skulle indføres på Nørrebro-linien.

Omtrent samtidig blev Nørrebro-linien forsynet med stoppesteder og de mange linier fik numre. Linienettet på Nørrebro blev tættere og tættere og forbindelsen til byen blev udbygget og omlagt efter behov. Sporvognen blev en integreret del af hverdagen for alle byens borgere.

Det var den eksplosive vækst af privat-

bilismen fra 1950'erne og frem, der var med til at afslutte sporvognenes hundrede år lange epoke. De lange og stive skinnenvogne passede dårligt ind i det nye trafikmønster. Busserne skønnedes med deres større manøvredegtighed bedre at kunne tilpasse sig den nye rytme i gadetrafikken. I 1960'erne begyndte man derfor omstillingen til busdrift og den 22. april 1972 kørte den sidste sporvogn i København, linie 5, flag- og blomstersmykket ind i Nørrebros Remise.

Kilde: Københavns Sporveje 1911-1936. Med en Indledning om Tiden før 1911. (Udgivet på Kommunalbestyrelsens foranledning, Kbh. 1936).